

Bócz Endre

A vádiratszerkesztésről

Már közel másfél évtizede nyugállományba vonultam, de egykori hivatásom – a közzéadói munka – kérdései iránt nem szűnt meg az érdeklődésem. A tömeg-tájékoztatás bőven szolgál lehetőségekkel, és más úton is van alkalom arra, hogy akit érdekel a büntető igazságszolgáltatás tevékenysége, képet alkosson arról, hogyan működik a jogalkalmazás. Így van lehetőség a szakmai véleményalkotásra, és ez indít arra, hogy több évtizedes tapasztalataim tükrében néhány gondolatot közreadjak.

1. Úgyszólván minden korszerű büntetőeljárás jogi kódexnek egyik fontos elve a **vádelv**. Nálunk a 2006. évi LI. törvény a Be. 2. § (1) bekezdésének eredeti szövegébe a „vád” szó elé beiktatta a „*törvényes*” szót, mint minőségi jelzőt is, és egy új (2) bekezdésben körülírta ennek követelményeit.¹

A közzéadónak a büntető igazságszolgáltatásban elfoglalt helyével és szerepével foglalkozó nemzetközi dokumentumok² a legfontosabb feladatok egyikének – ha ugyan nem a legfontosabbnak – minősítik a vádemelésről való döntést, hiszen ez az, aminek eredményeként a büntető igazságszolgáltatásnak egyáltalán foglalkoznia kell az ügygel.

A Be. 216. § (1) bekezdése felsorolja a közzéadó lehetséges döntéseit. A döntés feltételezi az iratok több szempontból történő vizsgálatát. Így: *a)* megtartották-e a bizonyítási eszközök felkutatására és rögzítésére vonatkozó előírásokat az eljáró hatóságok, tehát az egyes bizonyítási eszközök egyáltalán felhasználhatóak-e, *b)* beszerezték-e valamennyi lehetséges, ügyre tartozó és szükséges bizonyítási eszközt. Ha mindkét kérdésre igenlő a válasz, akkor vizsgálandó, hogy *c)* melyek a felhasználhatónak ígérkező bizonyítékok szerint az igazolhatónak látszó tények, és végül *d)* ezeket a számítás-

¹ Ezek ugyan sem ismeretlenek, sem újak nem voltak, de sokan mégsem tartották feleslegesnek e kiegészítést, amelyet a jogalkotó az indoklásban a „*törvényes vád fogalmának*” aposztrofált. A „*fogalom*” azonban a „*vád*”, és ennek a mibenlétéről a kiegészítő törvény nem mondott semmit, és a „*törvényes*” melléknév ennek csak a *minőségi jelzője*, aminek a követelményeit írta szabta meg az új rendelkezés: „*Törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntetőtörvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi.*”

² A legfontosabbak: Guidelines on the Role of Prosecutors, Eight United Nations Congress on the Prevention of Crime and on the Treatment of Offenders, Havana, 27 August to 7 September 1990, U. N. Doc. A/CONF. 144/28/Rev. 1 at 189 (10990); Recommendation Rec (2000) 19 of the Committee of Ministers to member states on the role of public prosecution in criminal justice system; IAP Standards of professional responsibility and statement of the essential duties and rights of prosecutors (Adopted by the International Association of Prosecutors on 23 April 1999)

ba jövő bűncselekmények anyagi büntetőjogi szabályaihoz mérve is át kell gondolni.

Fontos kérdés, hogy milyen mérce szerint dönthet a közzéadó ügy: az adott ügyben a bizonyítandó tények *igazolhatónak ígérkeznek* – tehát (elvileg) vádat lehet emelni?

E téren a vélemények megoszlanak. Nem tartom feladatommak, hogy a különféle véleményeket részletezzem, mert ez a vádemelésről szóló döntésnek, és nem a vádiratszerkesztésnek a problematikájához tartozik. Ami bizonyos: a közzéadó nem alapozhat vádat olyan tényre, amelyet személy szerint valótlannak tart, hiszen ez bűncselekmény lenne, és a törvény tilalma folytán kétséges tényt sem tehet a vád alapjává.³ A vád megalapozottságának a mérceje a manapság uralkodó álláspont szerint a bíróságnak a tényeket illetően várható döntése, azaz akkor jöhet szóba a vádemelés, a közzéadó ügy látja: *amennyiben a tárgyaláson minden ügy hangzik el, ahogyan a rendelkezésére álló iratok szerint várható, ésszerű érvekkel meg tudja majd győzni a bíróságot is, hogy a vád tárgyává tett tények igazak.*⁴

A közzéadónak, persze, már a tárgyalás előtt is lehet az a személyes meggyőződése, hogy a döntése alapjául elfogadott bizonyítási anyag a valóságot tükrözi, és tartalmazza valószínűtlennek azt, hogy ez érdemben változzék majd a tárgyaláson. Kizártnak azonban aligha tekintheti, hiszen azt tudja, hogy ott feltétlenül bővül, mert azok a vallomások, amelyek ismeretére épített, szóban is elhangzanak majd, s a vallomástétel közbeni meta-kommunikáció is kiegészíti a bizonyító erő megítéléséhez rendelkezésre álló információs bázist. Még akkor is érheti tehát meglepetés, ha maga végezte a nyomozást; ha pedig csak mások által szerkesztett jegyzőkönyvekből dolgozott, a kockázat még nagyobb.

Amennyiben arra a véleményre jut, hogy a bizonyítathatónak ígérkező tények szerint a gyanúsított büntetőjogi felelősséggel járó tett(ek)et valósított meg,⁵ jogpolitikai szempontú mérlegelés eredményeként határozható meg a további teendő: bíróság elé kell-e az ügyet terjeszteni, vagy elegendőnek mutatkozik olyan intézkedés is, amely felől a közzéadó maga is rendelkezhet.⁶

³ Be. 4. § (2) bekezdés.

⁴ Ez arra az esetre is vonatkozik, ha a bűnösség kérdésében jelentős tényre olyan ellentétes bizonyítékok állnak szemben, amelyek egymáshoz viszonyított bizonyító ereje megnyugtatóan csak a *közvetlenség* révén lenne megítélhető, mert pl. racionális érveket tud felsorolni amellet, hogy a terhelő vallomás a hitelt érdemlő. Részletesen – mértékadó szakirodalommal dokumentálva – lásd erről a *Kriminálisztika a tárgyalóteremben* c. könyvemben (Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Bp. 2008.) a 69. és következő oldalakat.

⁵ Ide tartoznak az olyan esetek is, amelyekben a bizonyíthatónak ígérkező tények szerint kirajzolódó cselekmény büntetőjogi megítélésében nincsen kiforrott ítélkezési gyakorlat a büntető jogellenesség kérdésében. A büntető jogszabályok értelmezése ugyanis a bíróság privilégiuma, s nem helyes, ha ezt a vádhatóság nem hagyja érvényesülni.

⁶ Nálunk ezek a Be. hivatkozott szabálya szerint a megrovás, a közvetítői eljárás, és a vádemelés elhalasztása).

Ez az az eljárásjogi helyzet, amelyet a következőkben vizsgálunk.

A „*vád*” – fogalmilag – a vádlónak a bírósághoz intézett nyilatkozata, amelyben tényszerűen állítja, hogy a kellő azonosító adatokkal meghatározott vádlott tüzetesen megjelölt büntetőjogi tilalomba ütköző cselekményt követett el, ígéri, hogy ezt bebizonyítja, és kéri miatta a vádlott büntetőjogi felelősségének megállapítását, – többnyire bűnösségnek kimondását, valamint büntetés alkalmazását. Ez a nyilatkozat a törvény szerint a vádlott személyét és a tényeket tekintve köti a bíróságot, és ennyiben meghatározza az eljárás kereteit, bár a vádlónak van *rendelkezési joga* annyiban, hogy az elsőfokú bíróság tárgyalása során további tényeket is vád tárgyává tehet – azaz tárgyi értelemben kiterjesztheti a vádat – és a jogi értékelését is megváltoztathatja, no meg egészben vagy részben el is ejtheti azt. A tények jogi megítélésében azonban a bíróságot a vádló álláspontja nem köti.

2. Az utóbbi években egyre gyakrabban találkozhatunk a – korábban szinte ismeretlen – „**büntetőigény**” kifejezéssel a szakmai közleményekben, sőt, az *Alaptörvény* 29. cikk (1) bekezdése a legfőbb ügyész és az ügyészség teendőjeként „*az állami büntetőigény*” érvényesítését nevezi meg.

Az „*igény*” fogalmáról valaha jogelméleti tananyagban esett szó. A gondolatmenet a következő volt: A jogszabályban elvontan körülírt tényállás megvalósulása esetén a tárgyi jog által megengedett *lehetőség* az érdekelt számára alanyi joggá (*jogosultsággá*) válik, és így a tárgyi jognak és a tények alakulásának a függvényében létrejön egy *objektív jogi helyzet*. A jogosultság érvényesítése végett a jogosult *követelést* támaszthat, de ez nem kötelező akkor sem, ha tudatában van neki. Ha azonban *szubjektív* (emocionális) késztetést érez arra, hogy a követelést érvényesítse, akkor az *igényként jelenik meg*.

Ezt a gondolati konstrukciót a büntetőjogra meglehetősen nehéz alkalmazni.⁷ A sérelem megtorlására irányuló ösztönzés már évszázadokkal ezelőtt az államfejlődés eredményeként *büntetőhatalom* – „*ius puniendi*” – néven felségjoggá nemesült. Az abszolút uralkodó ezt *igénye szerint* gyakorolta; akkor, azt és úgy büntetett, akit helyénvalónak tartott megbüntetni. Ha a

törvényesség és az igazságosság is érvényesült, az az uralkodó külön említésre méltó erényének minősült.

A hatalommegosztás elvén felépülő demokratikus állam személytelen szervezet. Nincs pszichikuma, így érzelmi szférája sincsen. „Szellemi élete” szociálpszichológiai jelenségekben és folyamatokban, gyakorlati tevékenysége pedig a különböző rendeltetésű állami szervekben alkalmazott emberek rendezett, összehangolt munkája révén valósul meg. Általános működési elve a *joguralom* (a „*Rule of Law*”), azaz a jog szabályai egyaránt kötik a társadalom tagjait és – bár más függelmi rendszerben – az állam különféle szerveiben alkalmazott, és az állam nevében cselekvő embereket, vagyis az államot.

A *ius puniendi*, a büntetés (alkalmazásának) joga itt is felségjog. A büntetés célja a társadalom védelme.⁸ Az állam a békés társadalmi együttélés, a társadalom tagjai jogainak védelme érdekében *politikai kötelezettségként* törekszik a bűnözés visszaszorítására. Ennek egyik – nélkülözhetetlen, bár a tudományos tapasztalatok szerint mérsékelt hatékonyságú – eszköze a büntetőjogi büntetés.

A kriminológiai kutatások tanúsága szerint a bűncselekmények túlnyomó többségét nem az állam, hanem egyéb jogalanyok közvetlen sérelmére követik el, s a lakosság – a széles értelemben vett társadalom – elvárja a büntetettek megbüntetését. Az anyagi büntetőjogszabályok szövegszerű parancsa – „*aki büntettet követ el, azt meg kell büntetni*” – elsősorban a bírót *kötelezi*. A bűnüldöző, igazságszolgáltatási és büntetés-végrehajtási szervezet- és intézményrendszer fenntartása és működtetése – ami a *ius puniendi*-nek, mint állami monopóliumnak a létéből fakadó kényszerűség – az állam számára inkább terhes és költséges politikai kötelezettség a büntetés alkalmazását elváró (azaz *igénylő*) lakossággal szemben, és nem egy *saját törekvés* (az „*állami büntetőigény*”) kielégítése. A korszerű demokratikus jogállam nem igényli és keresi az alkalmat arra, hogy büntethessen, hanem csupán *fenntartja* magának azt az *előjogot*, hogy ha büntetni kell, ezt csak ő tehesse. A kontinentális büntetőeljárás jogi hagyomány szerint a bűnperben az államot alkalmazottja, a bíró képviseli, aki dönt a bűnösség felől, valamint gyakorolja az állami büntető hatalmat és kiszabja a büntetést. Minthogy a modern tömegtársadalomban a bűnüldözés és a vád hatékony szorgalmazása egyaránt szaktudást igényel, ehhez az állam szolgáltatásként szakapparátusokat tart fenn: ezek egyike a közbiztonsági szolgálat. A közbiztonsági, aki ugyancsak állami alkalmazott, a büntetőigény letéteményesét, a *népet* képviseli a vádlottal és védőjével szemben.⁹

⁷ Az anyagi büntetőjogban ki lehetett alakítani olyan elméleti felfogást, hogy a bűncselekmény elkövetése *in abstracto* egyedi büntetőjogi jogviszonyt létesít az állam és az elkövető között, amelynek folytán az állam jogosult az utóbbit megbüntetni, az pedig köteles a büntetést eltűrni, de ezt a bűnügyi tudományok fejlődése meghaladottá tette. A korszerű büntetőjogi felfogás az, hogy a bűncselekmény a *bűnözésnek, mint társadalmi tömegjelenségnek a megnyilvánulása*, és az állam feladata a bűnözés, mint tömegjelenség visszaszorítása, amit a rendelkezésre álló eszköztárból az adott esetben leginkább szolgáló eszköz (büntetés vagy intézkedés) – és nem feltétlenül a leginkább megtorlást jelentő büntetés – alkalmazása révén érhet el. A *ius puniendi* ennek az eszköztárnak, természetesen, nélkülözhetetlen része.

⁸ Btk. 79. §. Vö. továbbá Nagy Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része* – Átdolgozott, bővített kiadás, Korona Kiadó, Bp. 2004., 361. és következő oldalak.

⁹ Barry Hancock-John Jackson: *Standards for Prosecutors – An Analysis of the United Kingdom National Prosecuting Agencies*, International Association of Prosecutors & Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2006., 17. oldal. Az Európa Tanács Rec

3. A bűncselekmények túlnyomó többsége **közvádra** üldözendő. A közvád előterjesztésének hazánkban két változata van: a vádirat, illetőleg vádirat nélküli bíróság elé állítás esetén a szóbeli vád.

Lényeges előírás, hogy a vádiratnak tartalmaznia kell „a vád tárgyává tett cselekmény leírását,”¹⁰ és pedig – mint a főhatósági utasítás részletezi – röviden, több cselekmény esetén egymástól elkülönítve, úgy, hogy a tényállásból tűnjék ki, mely tények képezik a vád tárgyát, feltüntetve az elkövetés helyét, idejét, indítékát, eszközt, módját és következményeit.¹¹

E rendelkezésekben szerepel három olyan fogalom („cselekmény”, „tény”, „tényállás”), amelyeknek – illetve, az őket jelentő szavaknak – a használata a köznap életben is gyakori, a jogi szaknyelvben pedig többféle kontextusban is mindennapos. Nem mondható, hogy gyakori lenne a téves használatuk, bár szabatos meghatározásukat a közoktatásban nem tanítják. Ki-ki – ösztönösen – kialakít egy elgondolást arról, hogy melyik mit jelenthet, s eszerint használja őket. Ezek az egyéni elképzelések többé-kevésbé fedik egymást, bár nem feltétlenül vágnak egybe, s ennek tulajdonítható, hogy a nyilvánvalóan téves használatuk ritka. A jogalkalmazásban azonban ezek *terminus technicus*-ok; ezért érdemes szabatos jelentést tulajdonítani nekik.

a) A „bűncselekmény” *normatív* fogalmát az anyagi büntetőjog tudománya a filozófiai humánantropológia „cselekvés” fogalmának felhasználásával alakította ki, hozzárendelve a tényállásszerűség, a (büntető) jogellenesség és a bűnösség követelményét – amelyeket azonban csak a jog normarendszeréhez képest, és a már végrehajtott, tehát megvalósult (tényekben manifesztrálódott) cselekvésen lehet számon kérni.

Az anyagi világ – és benne természeti és társadalmi környezetünk – több szinten strukturált és egymással kölcsönhatásban lévő szüntelen folyamatok szövedéke. E szövedék bármelyik szelvényének az állapota minden tetszőleges pillanatban viszonylagos állandóságot mutat.

b) Ez – tehát az anyagi világnak egy időben, térben és okozati kapcsolataiban konkrétan leírható, egyszeri és ténylegesen létező vagy létezett, viszonylag állandó állapota – a *tény*, amelynek bekövetkezése *esemény*, és (az egyetemes okság törvénye értelmében) egyaránt felfogható akár az előzmények következményének, akár bármely későbbi tetszőleges pillanatban bekövetkező állapot (*esemény*), mint következmény okai egyikének.

A folyamatnak két – a megismerés szemszögéből kitüntetett – esemény közé eső szakasza a *történet*. Az anyagi világ felfogható végtelen számú egyidejű

történet összességeként, s ebből következően az egyes történeteknek nincs – vagy csak teleologikus világszemlélet esetén van – kitüntetett iránya.

A (feltételezett, sőt kinyomozott) bűncselekmény hordozója a való életben egy tények komplexumából szerveződő *történet*, melynek egyik eleme egy, – a természeti és társadalmi környezetbe beilleszkedő és hatékony – emberi cselekvés, amely a szükséglet érzékelésétől, tudatosításától, majd a motívumok és a célképzet mérlegelésén és a döntésen, a végrehajtás kitervezésén, majd megvalósításán át az elkövető leleplezéséig tart. Ennek a történetnek természetesen nem minden összetevője tartozik a „bűncselekmény tényállásához”, hiszen vannak olyanok is közöttük, amelyek a bűnelkövetés szemszögéből kifejezetten akadályozó tényezők.

c) A „tényállás” a megismerés érdekében használatos kategória. Arra szolgál, hogy egy történetben egymással sokrétű okozati kapcsolatban lévő tények komplexumából a jobb áttekintés érdekében kiemelhető legyen az a – tényekből és kapcsolataikból álló – folyamat, amely egy adott szempontból lényeges. A vádiratszerkesztésnél a meghatározó szempontot az a büntető jogszabály nyújtja, amely elvontan úgy ír le egy történetet, hogy értékeli is, és jogi következményeket kapcsol hozzá. Ezt nevezzük az adott bűncselekmény *törvényi tényállásának*.

A történetet a vádiratszerkesztésnél úgy kell értelmezni, hogy a benne foglalt *emberi cselekvés* az egész folyamat-komplexum dinamikus összetevője. A történet többi elemeit ehhez viszonyítva kell rendezni, tehát a cselekvés elemeit tekintjük *oknak*, s az értelemszerűen hozzájuk kapcsolódó további eseményeket – az ismert természeti törvényszerűségek függvényében – *következményeknek*.

A *cselekvés*, mint folyamat, természetesen több elemből (*tényből*) tevődik össze, mint a „cselekmény.” A cselekvésnek elemei pl. azok a gondolatok is, amelyek az elkövető fejében megfordultak ugyan, de elvette őket. A „cselekmény”-t csak azoknak az érzelmeknek, gondolatoknak és cselekedeteknek az okozatilag összekapcsolódó sora alkotja, amelyek a szükséglet jelentkezésétől annak tervezett kielégítése irányában jelentkeznek és hatnak, vagy arra vannak *szánva*. Ebben az értelmezésben a cselekmény a tudatosan számításba vett körülmények közé illesztve végrehajtott – és így gondolatból anyagi valósággá, vagyis *ténnyé vált* – cselekvés. Ezt kell a vád szerkesztésekor szavakba önteni.

4. Ügyészégi működésem kezdetén, fogalmazóként, azt hittem, hogy a nyomozási iratok lelkiismeretes áttanulmányozása révén a **tényállást** ismerem majd meg. A gyakorlati nyomozásban töltött évek során rájöttem, hogy ez tévhit volt; a nyomozás eredményeként – a valóságokból, a szakértői véleményekből és egyéb nyomozási cselekményekből, amelyek szerencsés esetben különböző nézőpontokból és módon ugyan, de mind ugyan annak az esemény-sorozatnak az elemeiről szól-

(2000) 19. számú Ajánlásának 1. pontja szerint az ügyészség „a társadalom nevében és a köz érdekében biztosítja a jog alkalmazását, ha a jog megsértése büntetőjogi szankciót von maga után[.]”.

¹⁰ Be. 217. § (3) bekezdés b) pont.

¹¹ 11/2003. (ÜK 7.) LÜ utasítás 70. § (1) bekezdés b) pont.

nak – arról rajzolódik ki egy összefüggő kép, hogy „*mi történt.*” Az iratokból nyert komplementer ismereteket integrálva tehát lehet írni a történekről egy olyan beszámolót, amelyben benne van ugyan a tényállás, ám ez rendszerint bővelkedik olyan további adatokban is, amelyek valójában nem feltétlenül relevánsak.

A vádirat érintett része – irodalmi műfaját tekintve – egy *elbeszélés*. E műfaj követelményeinek tökéletesen megfelelni, ha a szerző az iratokból megismert történet epikai készségeinek megfelelően összefoglalva leírja. A tényállás azonban a *tényeknek egy meghatározott jogszabály alkalmazhatósága szemszögéből releváns komplexuma*, és mivel minden történet annyi tényállást tartalmaz, ahány jogszabály alá vonható („szubszumálható”),¹² a szakmai követelmény az, hogy a történetből csak az alkalmazható (büntető)jogszabály szemszögéből releváns tények legyenek benne összegezve.

A legtöbb ügyben a történet önmaga nyilvánvalóvá teszi a kínáló jogi minősítést. A bűncselekmény *törvényi tényállása* csaknem mindig *egyetlen* – rendszerint egyszerű bővített – kijelentő mondat. A teendő tehát – szakmai szempontból – valójában az, hogy az „elbeszélésben” meg kell keresni a kérdéses bűncselekmény konstitutív tényállási elemeit jelentő szavakat, ezekhez hozzá kell tenni az elkövetés helyét és idejét jelentő kifejezéseket, és mindezt értelemszerűen összeállítva kell szerkeszteni néhány kijelentő mondatot. Az egyszerű ügyekben – és ilyen a túlnyomó többség – ez nem, vagy alig különbözik az „*elbeszélés*”-től.

Más azonban a helyzet a jelentős, súlyos, huzamos időn át vagy sorozatosan, avagy több személy közreműködésével elkövetett bűncselekmények esetében, amikor a rendszerint terjedelmes nyomozási anyag a „történet” – vagyis az esemény-sorozat – aprólékosan dolgozza fel. Részletesen kiderítik, és eseményszerűen dokumentálják a bűncselekmény előkészítésének, majd végrehajtásának egyes mozzanatait: az előzetes (esetleg többszöri) terepszemlét, az eszközök előkészítését, a helyszín megközelítésének, valamint az elkövetés utáni

¹² Ezt jól érzékelteti a következő eset: **B** fuvarozó vámkezelésre váró kamionjában lévő ipari légkondicionálóba **A** titkon nagyobb mennyiségű cigarettát rejtett el. Ez a vámmellenőrzésnél észrevétlen maradt, s így helyezték fel a vámrátát. A kamiont **C** gépkocsivezető – aki a csempészáruról nem tudott, és a vámrátát felhelyezésénél sem volt jelen – munkáltatója utasítása szerint még Magyarországon átadta **D**-nek, egy másik gépkocsivezetőnek, aki szintén semmit nem tudott a cigarettáról, és a kapott utasítás szerint Ausztriában vámvizsgálatra jelentkezett. A csempészett árut az osztrák vámőrök találták meg. Az Európai Unió szabályaival összhangban az osztrák pénzügyigazgatási hatóságok tetemes jövedéki díj fizetésére kötelezték **C**-t, és ezt a magyar hatóságok be is hajtották. **A**-t a magyar bíróság csempészség miatt elítélte és megbüntette, **C** pedig munkáltatójától, **B**-től követeli kára megtérítését. Nyilvánvalóan más tényeknek van jelentősége a bűnügy, és másoknak a(z) osztrák és Unió) pénzügyigazgatási jogszabályok, és ismét másoknak **C** és **B** munkajogi vitája megítélésénél. A „történet” azonban mindhárom tényállást magában foglalja. Vö. *Doros Judit: A 77 millió forintos fuvar*, Népszabadság 2007. szeptember 1., „Hétvége” melléklet, 27. oldal.

távozásnak az útvonalát, módját és lefolyását, holott ezeknek a *büntethetőség* szemszögéből nincsen jelentősége. Annak a ténynek, hogy *volt* terepszemle, *előkészítették* a szükségesnek tartott eszközöket, *megtervezték* a megközelítést és a távozás útvonalát és módját, lehet a minősítés – pl. az emberölésnél az előre kiterveltség – szemszögéből, és mindig van a büntetés kiszabása szempontjából jelentősége. Am az „*előre kiterveltség*”, mint *normatív* tényállási elem megállapítása, vagy a „*gondos előkészítés*”, mint a büntetés-kiszabás terén számításba jövő *értékítélet* szempontjából a tényszerű részletek érdektelenek.¹³

5. Melyek azok a tények, amelyeket vád tárgyává kell tenni?

a) Ilyen tény az elkövetés helye és ideje, és az *elkövetési tárgy*, ami mindig vagy egy *személy* (esetleg *személy teste*) vagy valamilyen *dolog*.

Vagyon elleni bűncselekmények – különösen lopások – esetében gyakori, hogy az aprólékos nyomozás során kiderítik, és leltárszerűen felsorolják a rendeltetésük szerint megnevezett – egyébként külön-külön egyedi sajátosságokkal nem azonosítható, és jelentősebb értéket nem képviselő – ingóságokat (pl. „*4 db. használt ing, 12 pár használt zokni... (stb.), összesen 72 ezer forint értékben.*”). *Ha ezt a pontosnak látszó felsorolást a vádirat átvesszi, a vád tárgya a 12 pár zokni ellopása is!* Ha a tárgyaláson csak 11 pár zokni ellopása bizonyosodik be, akkor – legálább is elvileg – a vádat módosítani kellene. A vád szempontjából tehát ez az eljárás nem célszerű. A szakmai követelményeket tökéletesen kielégíti az elkövetési tárgy olyan megjelölése, hogy „*...72 ezer forint értékű ruhanevelés és egyéb (fajlagosan megjelölt) ingóságok...*”.

b) Ilyen természetesen az *elkövetés eszköze*, hiszen az egyébként is elkobzás alá esik, és az *elkövetési magatartás*, és annak *módja*.

A lopás és a rablás elkövetési magatartása az „*elvitel*”. Nem szabatos az „*eltulajdonít*” igét használni helyette, mert szinonimák. Az utóbbi *normatív fogalom*, amely ráadásul – rábízott, azaz jogszerűen nála lévő idegen dolog esetén – magában foglalja az elidegenítést, az elhasználást, a visszakövetelésre jogosult előtti eltagadást, és a tulajdonjog más rész-jogosítványainak gyakorlását, pl. a megsemmisítést vagy az elzalogosítást is.¹⁴

¹³ Ezek a – nyelvtani (alaktani) szemszögéből befejezett szemléletű passzív melléknévi igenevekre épülő – kifejezések (minőségi jelzők) a cselekménynek azt a tényszerű tulajdonságát írják le, hogy a gondolkodásban a „tervezés” fogalmával jellemzett agyi elektromos folyamatok, vagy a tárgyi tevékenységben az „előkészítés” fogalmával jellemezhető művelet sor eredményeként alakultak úgy, ahogyan megvalósultak; azaz *ténybeli következtetések*.

¹⁴ Vö. *A magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878:5. tcz) és teljes anyaggyűjteménye*, szerkesztette dr. Löw Tobiás, Kiadta a Pesti könyvnyomda-részvénytársaság, Budapest, 1880., II. kötet 630. és következő oldalak, továbbá az 1878. évi V. törvény 355. § 2. mondatát és az ehhez tartozó indokolást ugyanott, a 691. és 697. oldalon.

c) Vád tárgyává teendő tény a tényállásszerű eredmény – vagyis a cselekménynek az a *következménye*, amit a büntetőjogszabály definiál.

Itt ismét a nyomozási ténymegállapítás aprólékossága válik sokszor csábítóvá. A szakértői *lelet* – amin a vélemény alapul – rendszerint aprólékosan leírja a cselekvés nyomán meginduló folyamat eseményeit (pl. azt, hogy a sértett testébe behatoló szűrőeszköz mely anatómiai képleteken milyen elváltozásokat hozott létre, míg elérte azt a létfontosságú szervet, amelyen végül a halálhoz vezető sérülést okozta, vagy a KRESZ-szabályszegés következtében milyen mechanikai és dinamikai folyamatok kezdődtek, amelyek végül a közlekedési balesetben kulmináltak). Ezeket azonban felesleges a vádiratba belemásolni, mert elemei ugyan a *történésnek*, de a bűncselekmény *tényállásához* csak az ok-folyamat végeredménye tartozik; a kibontakozásának menete nem.

d) A vád tárgyául szolgáló bűncselekménynek a **szubjektív elemei** – tapasztalataim szerint – méltatlanul kevés teret szoktak viszont kapni a vádiratokban, holott ezeket is vád tárgyává kell tenni.¹⁵

Az pl., hogy az elkövető tette bizonyos következményét előre felismerte-e, s hogy ha igen, érzelmileg hogyan viszonyult hozzá, akkor is a központi idegrendszerben lezajló agyi elektromos folyamatok függvényeként megjelent *tény*, ha ezt más tények alapján, ténybeli következtetéssel lehet (vagy – az adott esetben – kell) megállapítani. *Ezt a szellemi műveletet a közvéddőnek is el kell végeznie, a következtetést le kell vonnia, és – tényállításként – ki kell jelentenie.* Csak a következtetési művelet eredménye tartozik a vád tárgyához, részletei – a figyelembe vett premisszák és az alkalmazott megfontolások – nem. A szakmai igényesség megköveteli, hogy az emberölés címén folyó bűnügy vádiratából kitűnjön, vajon egyenes, vagy eshetőlegesen szándékos-ságot tételez-e fel a vádló.¹⁶

A szubjektív tényállási elemeknek egyéb összefüggésekben is komoly jelentőségük lehet. Az életveszélyes sérülést okozó szúrás egyaránt lehet szándékos vagy gondatlan bűncselekmény –, a nyolc napon belül gyógyuló sérülést okozó pedig lehet könnyű testi sértés, lehet súlyos – akár életveszélyt okozó testi sértés, sőt, akár emberölés elkövetési magatartása. A jogi minősítés bár-

¹⁵ Ez – valószínűleg – annak tulajdonítható, hogy a (másodfokú) ítélkezési gyakorlatban évtizedek óta axióma az a tétel, hogy (a felülbírási jogkör szempontjából) a szándékosság, gondatlanság, célzat *nem tény, hanem tényekből levont jogi következtetés.*

¹⁶ A dolog a gyakorlatban olyan – sablonszerű – mondatokat igényelne, mint pl. „...*fejbe ütötte a sértettet, hogy az életét kioltsa[.]*”, vagy „...*mellbe szúrta, nem törődve azzal, hogy halálos sérülést okoz.*”. Hasonló mondatok természetesen a gondatlan elkövetési változatokra is megfogalmazhatók – pl. „...*túlbecsülte csuklója mozgékonyosságát*” (lásd a luxuriosus életveszélyt okozó testi sértési esetet a *Négy évtized az ügyészségen* c. írásom – Pallas, Bp. 2010. – 329–330. oldalán), vagy negligencia esetén megjelölve azt, hogy milyen „...*köztudomású, és számára is ismert körülményt*” hagyott figyelmen kívül a cselekvés megválasztásánál.

milyen szabatos megjelölése sem pótolja a vád tárgyává tett tények körében mutatkozó hiányosságot, ha a azok a tények, amelyek a bűnösségi formára következtetési alapot nyújtanak, csak büntetőjogi eredményként szerepelnek a tényleírásban.

Más bűncselekmények körében is gondot okozhat ez a – távolról sem ritka – pongyolaság. Tegyük fel, hogy a gyanúsított vallomásaiban ez olvasható: „*Előadom, hogy a múlt év decemberében egy este, amikor havas eső esett és nagyon hideg volt, a hétvégi házaknál jártam. Nagyon fájtam, a hajléktalan szálló messze volt és úgysem értem volna már oda úgy, hogy helyet kaphassak, pénzem sem volt, hogy valahová bemehessek melegedni egy tányér leves mellett, így az egyik vikend-ház aajtáját felfeszíttem és bementem, hogy fedél alatt legyek. Ott aludtam aztán három vagy négy éjszaka. Voltak ott konzervek is, az is igaz, hogy megettem néhány májkonzervet, meg találtam egy villanyborotvát, egy rádiómagnót meg egy hajszárítót, amit elvittem, eladtam és a kapott pénzt élelemre elköltöttem. Tudomásul vettem, hogy a károsult szerint a konzervek és az ingóságok összértéke 30 000 Ft, s ez a cselekmény a Btk. 370. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés bf) pontjára tekintettel a (2) bekezdés b) pontja szerint minősülő lopás vétsége.*”

Ha azonban ezt a szöveget – a felesleges részeket elhagyva és egyes szám harmadik személybe átvéve – változtatlan minősítéssel írja bele a közvéddő a vádiratba, felületes és hibás munkát végez. Büntetőjogi szemszögből döntő fontosságú, hogy a tettes lopási szándéka mikor keletkezett; ha eredetileg csak fedelet keresett, s az ébredés után bukkant a konzervekre, csak szabálysértést, (vagy ha pl. az ingóságok elvételére irányuló szándéka csak valamelyik későbbi ott töltött éjszaka után keletkezett, szabálysértéseket) követett el.

e) **Vád tárgyává tehetők** más, olyan tények is, amelyek a cselekménynek a törvény által nem minősített következményei vagy körülményei – de ennek csak akkor van ésszerű oka, ha jogi szemszögből befolyásolják a bűncselekmény morális megítélését, s ezzel a büntetés kiszabásánál jelentőségük lehet.

6. A vádiratszerkesztés tehát olyan ténykedés, amelyben mind a bizonyíték-értékelés, mind a ténymegállapítás, a jogszabály-értelmezés és tények jogi minősítése szerepet kap. A különböző természetű gondolati műveletek ugyan eloszlanak egy idő-tengely mentén, és van ugyan egy általános logikai rendjük is, de mégis, ezen az általános rendben belül váltakozva jelentkeznek. Erre szemléletes példát nyújt az 1980-ban országos érdeklődést kiváltó ún. „*Totó-csalási ügy.*”

Ebben az évben a labdarúgó Nemzeti Bajnokság nyári szünetében a sportfogadás „*Nyári Totó-kupa*” néven alsóbb osztályú labdarúgó csapatok részvételével mérkőzések sorozatát rendezte, s ezek szerepeltek a sportfogadási szelvényeken. Rövidesen feltűnést keltett az egyik totózóban, hogy a később „*Totókirály*” néven elhíresült férfi és társasága hétről-hétre nagy összegű

nyereményeket vesz fel, miután ún. „kollektív szelvényen” olyan kombináció szerepelt, amely a 13+1 találat mellett több nyerő osztályba tartozó tipp-sort is tartalmazott. A nyomozás eredményeként kiderült, hogy a „Totókirály” a heti szelvényen szereplő – többségükben községi amatőr, vagy honvédségi helyőrségek sorkatonáiból álló – csapatok közül 6–7 együttes egy vagy két játékosát 300–500 forinttal rávette csapatuk vereségének alkalmas módon történő előidézésére. Ez köznyelvi értelemben félreérthetetlenül csalás – és ennyiben a jogi minősítés is kézenfekvő volt.

A csalás törvényi tényállási elemei közé tartozik a sértettnek a tévedés hatására tett, s a károsodását közvetlenül okozó vagyoni rendelkezése.¹⁷ Ki, miben, miért és mennyiben tévedett, a tévedés milyen vagyoni károsodásához vezető intézkedésre indította, és miként realizálódott a kára?

Az első gondolat az volt, hogy a „Totókirálynak” nem járt a nyeremény, mert a kérdéses mérkőzések eredménye nem „kialakult” és ő nem „előre eltalálta,” hanem „előre kitalálta” és „előállította,” tehát a fogadásszervező (az OTP) tartozatlanul fizetett, s így a kifizetett nyeremény százmilliós nagyságrendű összegével károsodott. Az OTP azonban közölte: a Totó játékszabályzata szerint a szelvények árából adódó bevétel meghatározott hányadát a nyereményosztályok között előírt arányban megosztva a nyereményalapba kell utalni, és a nyertes szelvények felmutatói között szétosztva ki kell fizetni. Nyertes az a szelvény, amely a releváns mérkőzések pályán elért eredményeinek megfelelő tipp-sort tartalmazza. Eszerint járt el, tehát *jogosultaknak (a nyertes szelvények felmutatóinak) fizetett*, és ezért *nem szenvedett kárt*.

Ki a sértett? Ki a károsult? Ki miben tévedett?

A nyeremény formájában megszerzett összeg a nyereményalapból származik, amit a fogadók adtak össze, amikor a totó-szelvényeket megvásárolták abban a reményben, hogy szerencsés esetben – ha a résztvevő csapatok egymáshoz viszonyított aktuális játékerejét helyesen ítélik meg – eltalálják a megfelelő tipp-sort, hiszen ez a *fogadás tárgya*. A „Totókirály” manipulációja folytán azonban az eredmény nem eszerint, hanem az ő elképzelései szerint alakult, vagyis a vásárlók – akik a manipulációkról nem tudtak – *téves feltevésben voltak*. A szelvény áráért nem kapták meg a remélt nyerési esélyt, a vételár erejéig kárt szenvedtek *már a vásárláskor*.¹⁸ A csalás tényállása így az, hogy a „Totókirály” a meghatározhatatlan számú fogadót abban a tévhitben

tartott, hogy a résztvevő csapatok játékerejének ésszerű mérlegelése révén a fogadásban nyerhet, s ezzel a szelvény árának a nyereményalapba való befizetésére indította őket, holott a fogadás tényleges tárgya az általa meghatározott tipp-sor eltalálása volt. Mivel ezt csak ő ismerte, az egyébként nyerési esélyre vezető megfontolások útján kitalálhatatlan, s így jogtalanul megszerezte a tévedésben tartott vásárlók által összeadott nyereményalap jelentős részét. Ez – a korabeli büntetőjog szerint – az 1978. évi V. törvény 318. § (1) bekezdésében meghatározott és a (2) bekezdés c) pontjára tekintettel részben a (4) bekezdés, részben az (5) bekezdés b) pontja szerint minősülő, kisebb, illetőleg nagyobb kárt okozó, üzletszerűen elkövetett csalás büntettének minősült volna.¹⁹

7. A vád a vádlott ellen szól, az ő cselekményét írja le. Ennek értelemszerűen az a **szövegezési követelményekre** a hatása, hogy – mivel a vád: *tényállítás* – a közlés formája kijelentő mondat, amelynek nyelvtani értelemben a vádlott az alanya, az igei állítmánya pedig a kérdéses cselekvést jelentő igének a jelentő mód múlt idejű, egyes szám harmadik személyű alakja. Az így jellemezhető történés egyéb elemeit – az elkövetés lehetőségét és kimenetelét befolyásoló tárgyi körülményeket, a sértett és harmadik személyek mozgását, viselkedését, esetleges egyéb jelenségeket – leghelyesebb úgy foglalni a vádirati tényállásba, ahogyan azok az elkövetőben tudatosultak. Megfogalmazásukra általában olyan (nyelvtani értelemben alárendelő) összetett mondatok a legalkalmasabbak, melyekben a főmondat alanya(i) az elkövető(k), és igei állítmánya az elkövető(k) tudattartalmának állapotát, vagy annak változását jellemző ige („tudni”, „tapasztalni”, „felismerni”, „érezkenni”, „meglátni” stb.) megfelelő múlt idejű alakja. Az ehhez csatlakozó tárgyi mellékmondat írja azután le a kérdéses jelenséget.

Ez, természetesen nem tekinthető olyan kívánalomnak, amely nem tűr eltérést, hiszen a bűncselekményt magában foglaló történés lehet rendkívül sok mozzanattól összetevődő esemény-sorozat, amelynek gondolati rekonstruálása és szavakban történő érzékeltetése bonyolult feladat, meg a magyaros fogalmazás és a gördülékeny stílus követelményei sem hagyhatók figyelmen kívül. Minden körülmények között ragaszkodni kell azonban ahhoz a tételhez, hogy a vád tárgyaül szolgáló bűncselekmény olyan történés, amelynek mozgató rugója, dinamikus összetevője az elkövetőnek a tudatosult körülményekhez igazodóan végrehajtott cselekvése.

* * * * *

¹⁷ Kereszty Béla–Maráz Vilmosné–Nagy Ferenc–Vida Mihály: *A magyar büntetőjog Különös Része*, második, átdolgozott kiadás, Korona Kiadó, Budapest, 2005., 765. oldal (a szerző: Kereszty Béla).

¹⁸ Ne higgyük, hogy ezek a kárösszegek mind jelentéktelenek voltak. Minden játékhetén nagyszámú olyan „kollektív szelvény” vett részt a fogadásban, amelynek ára többszörösen meghaladta az akkori bűncselekményi értékhatárt, tehát ezek bűnhalmazata

ta a korabeli anyagi büntetőjogi szabályozás szerint 7 és ½ évi szabadságvesztés kiszabását tette (volna) lehetővé.

¹⁹ A bűncselekményt azonban nem így, hanem „*jogpolitikai megfontolásból*” a társadalmi tulajdon sérelmére üzletszerűen elkövetett csalás büntettének” minősítették egy képtelen jogi gondolatmenet eredményeként. Lásd a részleteket a *Négy évtized az ügyészségen* c. írárom 368. és következő oldalain.

A vádiratszerkesztésnek csak néhány fontosnak tartott szakmai követelményéről fejtettem ki gondolataimat; számos – nem kevésbé fontos – kérdésről (pl. több bűncselekményről, vagy több vádlott bűncselekményeiről szóló vádirat szerkesztési kérdései, a bizonyítékok és a vád tárgyává tett tények közötti kapcsolat közlése stb.) szó sem esett.

Visszagondolva több évtizedes közvadrólói tevékenységemre, kötelességemnek tekintem, hogy bevalljam: mint beosztott, készítettem, sőt, mint kiadmányozásra jogosult vezető, alá is írtam sok olyan vádiratot, amely e követelményeknek nem felelt meg. Mentségül csak azt hozhatom fel: sehol nem tanították akkoriban módszeresen, hogy miként kell egy vádiratot elkészíteni. Voltak ugyan iratminta-tárak, de ezekben a vádiratoknak csak a szövege szerepelt; arról, hogy milyen iratanyag alapján és milyen megfontolásokból lettek épp olyanok, mint olvasható volt, az érdeklődő ügyészségi fogalmazó nem kapott tájékoztatást. Az általa elkészített vádirat-tervezetek minőségi mércéje a kiadmányozásra jogosult hivatali felettesének szakmai igényessége és ízlése volt, és az ízlések – mint tudjuk – sok-

félék. Ismertem olyan vezetőt, aki azt vallotta: egy vádirat terjedelmének a vád tárgyául szolgáló bűncselekmény súlyosságával egyenes arányban kell lennie, tehát egy emberölési ügyben 8–10 oldalnál nem lehet kevesebb.

Olyan tan-, szakmai képzési, vagy továbbképzési anyaggal sem találkoztam, amely az anyagi büntetőjogi fogalomrendszer és a vádiratszerkesztés összefüggéseit gyakorlati aspektusból ugyan, de *elméletileg is* érintette volna. Amit itt összefoglaltam, az tanulmányaim, személyes tapasztalataim és múltbeli tevékenységem kritikus és önkritikus felülbírálásának eredménye, bár sok elemét főügyész-helyettesi és főügyési ténykedésem idején a gyakorlatban is igyekeztem érvényesíteni. Meggyőződésem, hogy egy olyan vádirat alapján, amely az itt kifejtettek figyelembevételével készül, a tárgyalás kezdetén egyszerű lenne a törvénynek [Be. 284. § (2) bekezdés a) pont] megfelelően *ismertetni a vádat*, ami manapság – a televíziós tudósítások alapján ítélve – nem szokás, holott aligha van lehangolób látvány, mint az, hogy az ügyész törvényes feladata helyett *felolvassa* a (kelleténél esetleg jóval terjedelmesebb) vádiratot.

BÜNTETŐ ELJÁRÁSJOG

SZERZŐK: **Belovics Ervin, Tóth Mihály**

A korábbi, három kiadást is megért, nagy sikerű *Büntető eljárásjog* könyv legutóbbi kiadásának megjelenése óta majdnem napra pontosan négy év telt el. Ez idő alatt a Be. számos alkalommal – koncepcionális kérdések tekintetében is – módosult, így egy új kiadás annak ellenére is időszerű, hogy mindeközben megkezdődtek az új büntetőeljárási kódex megalkotásának előkészületei. Különösen időszerűvé teszi a megjelentetést a 2013. november 11-én elfogadott, a büntető jogszabályokat, így a Be.-t is módosító új Novella (2013. évi CLXXXVI. törvény), melyre a magyarázatok már kitérnek.

A szerzők a korábbi tankönyvet alapul vevő, de egy szerkezetében és tartalmában megújított kötetben adják közre a büntetőeljárási kódex magyarázatát. A törvény szövegét csak az általuk szükségesnek tartott helyeken és részletességgel idézve, a bírói gyakorlat legfontosabb eredményeire koncentrálna a szerzők arra törekedtek, hogy egy jól áttekinthető, a lényegre kiemelő, a törvény értelmezését, elsajátítását segítő szakkönyvet készítsenek. Olyat, amelyet a joghallgatókon kívül haszonnal forgathatnak a büntető igazságszolgáltatás valamennyi területén dolgozó szakemberek is.

Ára: 7900 Ft

WEBES VÁSÁRLÁS
-10%
WEBES MEGRENDELÉS
-5%

HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1037 Budapest, Montevideo utca 14.

Fax: (36-1) 349-7600 • Telefon: (36-1) 340-2304 • info@hvgorac.hu

www.hvgorac.hu • www.ujbtk.hu